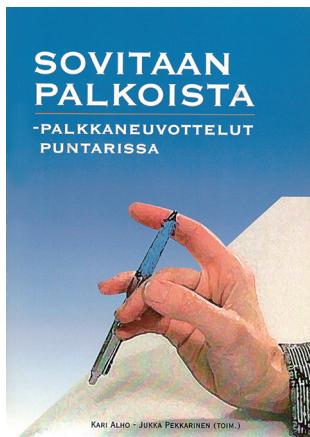

LUKUVIHJE

KARI ALHO & JUKKA PEKKARINEN (toim.):
Sovitaan palkoista – palkkaneuvottelut
puntarissa, Helsinki: ETLA B 210 ja
Palkansaajien tutkimuslaitos,
Tutkimuksia 93, 2004. 181 s.

RALF SUND
Pääekonomisti
STTK
ralf.sund@sttk.fi

UNOHDettu MERKKITEOS

Ajankohtaisessa työmarkkinatilanteessa on ainakin neljä isoa kysymystä lämmitänyt keskustelua aiempaa enemmän. On ymmärrettävää, että talousongelmien pitkittyessä syitä pulmiin etsitään myös työmarkkinajärjestelmästä.

Keskeisin kysymys liittyy työmarkkinajärjestelmän kykyyn kohdata vakava negatiivinen shokki yhteisen rahan oloissa. Pääministeri Sipilä on useasti todennut, ettei suomalainen neuvottelujärjestelmä näytä pystyvän sopeutumaan uusiin oloihin. Toinen kysymys liittyy markkinavoimien tehokkuuteen palkkojen määrittäjänä. Vaatimus palkansaajan yksilöllisen tuottavuuden ja palkan välisen yhteyden vahvistamisesta on saanut ilmaa siipiensä alle.

Yhteiskuntasopimusneuvotteluissa saatiin käänne, kun pöytäan tuotiin esitys palkkajohtajamallista. Siinä avoin sektori toimii palkkajohtajana ja asettaa palkan korotusnormin. Esitystä kommentoitiin yleisesti ottaen myönteisesti. Se oli jotain uutta ja merkittävää pattitilanteeseen ajautuneissa neuvotteluissa. Neljäs teema liittyy keskitettyjen palkkaratkaisujen kammoamiseen. Työnantajien keskusliitto, EK, muutti peräti – varmemmaksi

vakuudeksi – sääntöjään niin, etteivät keskitetyt palkkaratkaisut ole kevään jälkeen mahdollisia.

Joskus vanha konsti on parempi kuin pussillinen uusia. Kaikki mainitut keskustelunaiheet on perin juurin ruodittu alan kirjallisuudessa. Keskustelusta voisi saada käsityksen, että ne on tuoreesti keksitty.

Elinkeinoelämän tutkimuslaitoksen ja Palkansaajien tutkimuslaitoksen raportissa käydään juurta jaksain läpi työmarkkinoihin vaikuttavat toimintaympäristön muutokset ja niiden vaikutukset työmarkkinoiden sopimustoimintaan. Teosta voidaankin pitää käynnissä olevan neuvottelukierroksen kannalta merkittävänä. Se on saanut pölyttyä hyllyssä 12 vuotta. Laadukas yhteiskunnallinen tutkimus kestää aikaa. Toimintaympäristö on yli kymmenessä vuodessa muuttunut, mutta tutkimusraportissa tunnistetaan kaikki ne muutokset, joihin nyt kiivaasti vannotaan. On kirja-arvostelun aika.

KRIISIN KOHTAAMINEN

Jo ennen EMUun liittymistä Suomessa pohdittiin laajasti, miten työmarkkinajärjestelmän tulisi kohdata uusi toimintaympäristö. Varsinkin epäsymmetrisiä (Suomeen painottuvia) shokkeja pohdittiin, kun usein käytettyä perälautaa eli valuuttakurssipolitiikkaa ei ole keinojen joukossa.

12 vuotta vanhasta raportista löytyy erittäin ajankohtaisia ohjeita ja neuvoja. Kari Alho ja Jukka Pekkarinen suosittelevat suomalaisen työmarkkinamallin kehittämistä. Ensinnäkin he toteavat, että EMU-jäsenyys on korostanut makrokoordinaation tärkeyttä. Samalla he suosittavat monimuotoisempia palkkaratkaisuja ja vahvempaa koordinaatiota. Palkkapolitiikan koordinaation edistämiseksi voitaisiin tulopoliittisen selvitystoimikunnan asemaa vahvistaa. Tarvittaisiin Ruotsin mallin mukaisesti vahvempaa riippumatonta informaatio-ohjausta.

Vuosien varrella ei asialle ole tapahtunut mitään muuta kuin muutos toimikunnan nimessä. Tulopoliittikka-sanana jouduttua pannaan työnantajien närästyksen vuoksi, nimi muutettiin tulo- ja kustannushityksen selvitystoimikunnaksi.

Sopimuskorotuksen mitoituksessa inflaation ja tuottavuuden lisäksi tulisi ottaa huomioon mm. tavoiteltu työllisyys ja vaihtosuhteen kehitys. ”Myös palkanalennus voi EMU-oloissa tulla kriisitilanteessa eteen.” Neuvoja on melko huonosti noudatettu EMU-oloissa. Käytökelpoisia neuvot ovat edelleen. Kriisien kohtaamiseksi joustoelementeiksi rakennettiin EMU-puskureita. Finanssikriisin tuomalla kokemuksella tiedämme, että puskurit jäivät kovin vaatimattomiksi. Voimme kuitenkin armahtaa silloiset toimijat, koska näin massiivisen taloudellisen kriisin todennäköisyyttä ei kukaan osannut nähdä.

Tutkimusraportissa jo vuonna 2004 hahmoteltu nimellisten palkkojen alentamisajatus jäi tuolloin myös noteeraamatta. Ay-liikkeen päättäjät saavat tästä pyyhkeitä. Nyt kun tilanne on päällä, ollaan aika neuvottomia. Pakkolaeilla haetaan 5 prosentin nimellisansioiden alentamista. Tosin pakkolakien taustalla on enemmän poliittinen kuin taloudellinen peruste.

PALKAT MARKKINAVOIMIEN ARMOILLE?

Taloudellinen näköalattomuus on tuottanut toistaan erikoisempia ratkaisuesityksiä. Libera-ajatuspajan liepeillä on syntynyt puheenvuoroja, joiden perusteella palkkojen tulisi määräytyä markkinavoimien tuloksena. Tällöin päädyttäisiin täysin hajautettuun järjestelmään.

Takavuosien raportista voimme lukea, että työehtosopimusjärjestelmän on täytettävä kaksi tavoitetta: sen tulee luoda makrovakautta ja edistää mikrotehokkuutta. Makrovakaudella haetaan

kansantaloutteen vakaata kasvua, matalaa inflaatiota ja korkeaa työllisyyttä. Mikrotehokkuudella haetaan kannustimia, jotka edesauttavat palkansaajia ponnistelemaan palkkakilpailussa. Makrotehokkuutta saadaan aikaiseksi pääsääntöisesti keskitettyillä ratkaisuilla ja mikrotehokkuutta hyvin hajautetulla palkanmääräytymismalleilla.

Tämä ”varis tervatulla katolla” -dilemma on työmarkkinajärjestelmän ratkaisutava. Suomalainen työmarkkinajärjestelmä on kuin heiluri, joka hakee vuoron perään paikkaansa makrovakauden ja mikrotehokkuuden janalta.

Jo vuonna 2004 havaittiin, että ”palkkapoliittisessa tavoitteenasettelussa on viime aikoina tapahtunut siirtymä kohti mikrotaloudellista tehokkuuden korostamista”. Toden totta, viime aikoina on ilma ollut sakeana mikrotehokkuuden ylistystä.

On tarjolla paikallisen sopimisen mahdollistamista alle torihintojen. Maahanmuuttajille pitäisi rakentaa halpatyömarkkinat kotouttamisen nimissä. Joustavuudesta ja markkinaehtoisuudesta sekä totaalisesta hajauttamisesta on tullut ihmelääkkeitä kaikkeen mahdolliseen. Raportissa todetaan itsestäänselvyys: ”Mikrotaloudellisen tehokkuuden painottaminen ei saisi tietenkään merkitä sitä, että luovuttaisiin makrotaloudellisesta vakaudesta.” Tämä peruslähtökohhta on keskustelun tiimellyksessä osalta ”unohtunut”.

Raportissa muistutetaan, että työrauhaan velvoittavat työehtosopimukset muodostavat jatkossakin sopimusjärjestelmämme perustan. Kaikilla markkinoilla on jonkinlaiset pelisäännöt ja reunaehdot – niin myös työmarkkinoilla. Suomessa kivijalan muodostavat noin 400 valtakunnallista työehtosopimusta, jotka takaavat – käytännössä 100-prosenttisesti – työrauhan ja samalla viitoittavat työehtojen tason sopimuskaudelle.

Tutkimusraportin yhteydessä toteutettiin laaja selvitys työpaikkojen ajatuksista. Merkittävin havainto liittyi paikallisen sopimisen vähäiseen suosioon. Alle 60 työntekijän yrityksissä yritysjohto ei ollut erityisen kiinnos-

tunut paikallisesta sopimisesta. Peräti 72 prosenttia tämän ryhmän vastaajista piti kollektiivisia sopimuksia paikallisia parempina. Tulos, joka varmaankin on tänä päivänä samansuuntainen, on hieman yllättävä ajatellen ylätason keskustelua, jossa paikallisen sopimisen lisäämistä pidetään ratkaisevana talouskasvun aikaansaamiseksi.

Raportissa tähdennetään kuitenkin, että palkankorotusrakenteessa tulisi pyrkiä paikallisesti määräytyvien palkankorotusten merkityksen asteittaiseen lisääntymiseen. Se suhtautuu kriittisesti matalapalkkaeriin ja ansiokehitystakuihin. Raportin ennustamaa ja suosittelemaa tietä on edetty. Ansiokehitystakuut sopimusmääräyksinä on kuopattu jo ajat sitten. Sen enempää naispalkka- kuin matalapalkkaeriä ei ole näkynyt. Palkkaeroja tasaava palkkalinja on pelkistynyt keskusteluun euro- ja prosenttilinjan suhteesta.

Raportissa esitellyt tulokset keskitetyn ja hajautetun palkkamallin tuloksista kelpaavat tässäkin ajassa hyvin lähtökohdiksi. Kari Alho käy artikkelissaan ”Kansallinen palkanmuodostus globaalien talouden oloissa” läpi tutkimustuloksia, joista käy ilmi, että keskitetty sopimus toiminta alentaa työttömyysastetta noin prosenttiyksiköllä verrattuna hajautettuun sopimiseen. On vaikea löytää toimintaympäristön muutoksista viimeisen 12 vuoden ajalta rationaalista selitystä, jonka perusteella tämä tulos ei nyt olisi ajankohtainen. Kansantaloutemme merkittävin ongelma on alhainen työllisyysaste. On erikoista, ettei vaivaan löydettyä lääketä haluta käyttää.

Keskitetyt ratkaisut vähentävät työtaistelussa menetettyjä työpäiviä. Vuositasolla 0,7–0,8 miljoonaa työpäivää vähemmän menetetään työtaistelutoimissa keskitetyn sopimustoiminnan oloissa kuin hajautetun. Työrauhaa kaipaavilta on jäänyt jotain lukematta?

TEOLLISUUDEN PALKKAJOHTAJUUTEEN

Yksi käynnissä olevan työmarkkinakerroksen tuoreita esityksiä on koordinoita palkkaratkaisuja teollisuuden palkanmaksukyvyn perusteella. Kyse ei kui-

tenkaan ole erityisen innovatiivisesta esityksestä. Malli on seikkaperäisesti ruodittu ja esitelty Alhon ja Pekkarisen toimittamassa kirjassa. Erityisesti Pekka Sauramo käy siinä läpi erilaisia palkanormeja, joiden varaan ratkaisut voitaisiin rakentaa. Suomeen esitetty malli on kopio Ruotsista, jossa se on toiminut – vaihtelevalla menestyksellä – jo pitkään. Teollisuuden palkkajohtajuuden juuret löytyvät jo 1970-luvulla kehitellystä ja kokeillusta EFO-mallista, jonka nimi tulee oppi-isien nimistä: Gösta Edgren, Karl-Olof Faxén ja Clas-Erik Odhner olivat työmarkkinaekonomisteja sekä työnantaja- että työntekijäjärjestöistä.

Teollisuuden palkkajohtajamalli on vain yksi malli palkanormista. Jonkinlaisen taloudellisen laskelman varaan palkkaratkaisut perustetaan. Sauramon toteamus vuodelta 2004 pätee edelleen: ”Suomalaisen tulopoliitiikan historiaa voi ehkä pikemminkin tulkita niin, ettei normeja yleensä ole sopimuksista sovitattaessa sellaisenaan pyritty tai kyetty seuraamaan.”

Tutkimustiedon valossa näyttää selvältä, että keskitetyt ratkaisut tuottavat alhaisempia palkankorotuksia. Tämäkin tulos dokumentoitiin kyseisessä raportissa Kenneth Snellmanin artikkelissa: ”Mitä suurempi osuus palkansaajista on osallistunut keskitettyyn ratkaisuun, sitä matalammiksi ovat palkankorotukset tulleet.”

Tältäkin osin on EK:ssa luettu vaillinaisesti tutkimustuloksia. Toinen mahdollisuus on se, että ajatellaan maailman muuttuneen niin paljon, etteivät tulokset pidä enää paikkaansa. Kolmas mahdollisuus on, että vaikka hajautettu kierros maksaa hieman enemmän, siihen liittyy joitakin muita – kompensoivia – etuja. Mutta jos pääongelmaksi nähdään kustannuskilpailukyvyyn heikkous, niin keskitettyjen halpuuden luulisi kiinnostavan aiempaa enemmän.

Suomen kahden johtavan taloudellisen tutkimuslaitoksen 12 vuoden takainen työ on kestänyt hyvin ajan patinaa. Ajankohtaisesta työmarkkinakeskustelusta voisi päätellä, että se makaa vielä lukemattomien teosten pinossa.